

מראה מקומות, שיעור מאת הג"ר יעקב דוד המניק שליט"א

בבא מציעא פז. - בענין חיובי השוכר והפועל בחז"ל

נקודות שנידונו בשיעור זה:

- במשנה איתא, "השוכר את הפועלים כו' אינו רשאי לכופס", אבל ברש"י העתיק אינו יכול לכופס – וכן העתיקו הפוסקים. וצ"ב, למה שינו את לשון המשנה, ולכאורה גם כוונת המשנה משתנה על ידי זה?
- בגמרא מבואר דאם המשכיר טוען שהוסיף לשכר הפועלים כדי שישכימו ויעריבו, אינם חייבים להשכים ולהעריב כיוון שיכולים לומר לו "הוספת לנו כדי שנעשה לך עבודה יותר טובה". וצ"ע, למה צריכים הפועלים להשיב לו כלל, ואיך יכול השוכר לחייבם בדבר שלא הסכימו לה מראש? גם יש לעיין, למה פרטה המשנה דין זה בראש הלכות שכירות פועלים?
- אחרי שריש לקיש קבע מתי צריך הפועל ליכנס לעבוד ולצאת מעבודתו בערב, מקשים "ולחזי היכי נהיגי". וצ"ע, שמא מיירי בעיר שאין בה מנהג מיוחד, אלא כל שוכר קובע עם שכירו זמני עבודתו בתחילת העבודה?
- למה השמיט הרמב"ם שתי סוגיות הגמרא בתחילת הפרק (פשיטא כו', פועל בכניסתו משלו כו'),?
- בתחילת הפרק מבואר שיד השוכר על העליונה, ולכן היה בעל הבית יכול לכופ את פועליו להשכים ולהעריב (אי לאו שהי להם טענה שיעשו עבודה יותר טובה). וצ"ע ממה שמצאנו לקמן, שאם פסק מזונות לפועליו ידם על העליונה, ויכולים לבקש כסעודת שלמה (אם לא קבע אתם להדיא בפחות), ומשמע מזה שיד הפועל על העליונה!
- למה האריך הש"ס כ"כ בדברי אגדה שונים שאינם שייכים, לכאורה, למה שנידון במשנתנו?

1. משנה בבא מציעא פג., וז"ל, "השוכר את הפועלים ואמר להם להשכים ולהעריב, מקום שנהגו שלא להשכים ושלא להעריב אינו רשאי לכופס. מקום שנהגו לזון יזון, לספק במתיקה יספק, הכל כמנהג המדינה."

ורש"י שם, וז"ל, "אינו יכול לכופס. בגמרא פריך פשיטא."

וגמרא שם, וז"ל, "פשיטא! לא צריכא, דטפא להו אאגריהו. מהו דתימא, אמר להו הא דטפאי לכו אאגריכו אדעתא דמקדמיתו ומחשכיתו בהדאי, קא משמע לן דאמר ליה האי דטפת לן אדעתא דעבדינן לך עבידתא שפירתא."

2. רמב"ם הלכות שכירות פרק ט' הלכה א', וז"ל, "השוכר את הפועלים ואמר להם להשכים ולהעריב מקום שנהגו שלא להשכים ושלא להעריב אינו יכול לכופס, מקום שנהגו לזון יזון לספק בגרוגרות או בתמרים וכיוצא בהן לפועלים יספק הכל כמנהג המדינה."

3. גמרא בבא מציעא סוף פג., וז"ל, "אמר ריש לקיש פועל בכניסתו משלו ביציאתו משל בעל הבית, שנאמר (תהלים קד) תזרח השמש יאספון ואל מעונתם ירבצון יצא אדם לפעלו ולעבדתו עדי ערב. וליחזי היכי נהיגי? בעיר חדשה. וניחזי מהיכא קא אתו? בנקוטאי, איבעית אימא, דאמר להו דאגרינו לי כפועל דאורייתא."

4. משנה וגמרא בבא מציעא צד., וז"ל, "משנה מתנה שומר חנם להיות פטור משבועה, והשואל להיות פטור מלשלם, נושא שכר והשוכר להיות פטורין משבועה ומלשלם. כל המתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל, וכל תנאי שיש מעשה בתחילתו תנאו בטל, וכל שאפשר לו לקיימו בסופו והתנה עמו מתחילתו תנאו קיים. **גמרא** אמאי? מתנה על מה שכתוב בתורה הוא, וכל המתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל! הא מני רבי יהודה היא,

דאמר בדבר שבממון תנאו קיים, כו'... כולה רבי מאיר היא, ושאיני הכא דמעיקרא לא שעבד נפשיה."

5. משנה בבא מציעא פג., וז"ל, "מעשה ברבי יוחנן בן מתיא שאמר לבנו צא שכור לנו פועלין, הלך ופסק להם מזונות. וכשבא אצל אביו, אמר לו בני, אפילו אם אתה עושה להם כסעודת שלמה בשעתו לא יצאת ידי חובתך עמהן, שהן בני אברהם יצחק ויעקב. אלא, עד שלא יתחילו במלאכה צא ואמור להם על מנת שאין לכם עלי אלא פת וקטנית בלבד."

וגמרא בבא מציעא פו., וז"ל, "מעשה ברבן יוחנן בן מתיא שאמר לבנו צא ושכור וכו'. מעשה לסתור? חסורי מחסרא והכי קתני: ואם פסק להן מזונות ריבה להן, ומעשה נמי ברבי יוחנן בן מתיא שאמר לבנו צא שכור לנו פועלים, הלך ופסק להן מזונות, וכשבא אצל אביו אמר לו בני, אפילו אתה עושה להן כסעודת שלמה בשעתו לא יצאת ידי חובתך עמהן, שהן בני אברהם יצחק ויעקב."

6. רמב"ם הלכות שכירות פרק י"ג הלכה ז', וז"ל, "כדרך שמוזהר בעה"ב שלא יגזול שכר עני ולא יעכבנו כך העני מוזהר שלא יגזול מלאכת בעה"ב ויבטל מעט בכאן ומעט בכאן ומוציא כל היום במרמה אלא חייב לדקדק על עצמו בזמן, שהרי הקפידו על ברכה רביעית של ברכת המזון שלא יברך אותה, וכן חייב לעבוד בכל כחו, שהרי יעקב הצדיק אמר כי בכל כחי עבדתי את אביכן, לפיכך נטל שכר זאת אף בעולם הזה שנאמר ויפרץ האיש מאד מאד."

7. גמרא בבא מציעא פז., וז"ל, "אלא עד שלא יתחילו במלאכה צא ואמור להם על מנת שאין לכם עלי אלא פת וקטנית כו'. אמר ליה רב אחא בריה דרב יוסף לרב חסדא: פת קטנית תנן, או פת וקטנית תנן? אמר ליה: האלהים, צריכה וי"ו כי מורדיא דלברות. רבן שמעון בן גמליאל אומר אינו צריך הכל כמנהג המדינה. הכל לאתוויי מאי? לאתוויי הא דתנן: השוכר את הפועל ואמר לו כאחד וכשנים מבני העיר נותן לו כפחות שבשכירות, דברי רבי יהושע וחכמים אומרים: משמנין ביניהם."

ורש"י שם, וז"ל, "כי מורדיא דלברות. שם הנהר. משמנין ביניהן. לא בפחות ולא ביותר, אלא כמנהג המדינה, בינונית."

8. רמב"ם הלכות שכירות פרק ט' הלכה ב', וז"ל, "השוכר את הפועל ואמר לו כאחד וכשנים מבני העיר, רואין הפחות שבשכירות והיתר שבשכירות ומשמנין ביניהן."

9. טור חושן משפט סימן של"א, וז"ל, "ואם יש מנהג שנותנין להם מזונות ואעפ"כ פסקו עמו בפירוש שיתן להם קאמר ת"ק שצריך להוסיף להם על המנהג, דלהכי אהני מה שפסקו, ורשב"ג אומר שאינו צריך. ולכאורה נראה שהלכה כת"ק, והרמ"ה פסק כרשב"ג."